

kom samostanu. Isto vrijedi za arheološka istraživanja moslavačkoga samostana i ostalih pavlinskih samostana na hrvatskom prostoru. Ovo je djelo važan prilog razumijevanju slavonske povijesti razvijenoga i kasnoga srednjeg vijeka, povijesti Crkve i crkvenih redova, kao i lokalne povijesti Moslavine. Iscrpan prikaz mnogih aspekata djelovanja moslavačkoga pavlinskog samostana čini je nezaobilaznom u svakom budućem proučavanju pavlinskog reda i crkvenih redova općenito u Hrvatskoj.

Neven Kovačev

<https://doi.org/10.5559/di.26.4.10>

Vlatka Lemić **ARHIVI I ARHIVISTIKA** **ZA SUVREMENOG** **KORISNIKA**

Zagreb, Ljevak, 2016., 311 str.

Knjiga autorice Vlatke Lemić "Arhivi i arhivistika za suvremenog korisnika" izašla je 2016. godine u izdanju Naklade Ljevak, a namijenjena je stručnjacima i ostalim korisnicima arhiva i arhivske građe koji žele saznati više o povijesti i povijesnim dokumentima i izvorima. Naime, dostupnost informacijama imperativ je modernoga društva u kojemu živimo, mogućnosti da im se pristupi velike su zahvaljujući rastu tehnologije i znanosti, pa korisnici postavljaju nove zahtjeve prema arhivima, koji razvijaju svoje usluge kako bi odgovorili njihovim potrebama. Knjiga je podijeljena na dvije opsežnije cjeline. U prvoj se arhivi predstavljaju kao suvremene infor-

macijske ustanove, a u drugoj se govori o razvoju i primjeni arhivskoga informacijskog sustava te se čitatelje upoznaje s ARHiNET-om, nacionalnim arhivskim sustavom koji služi za čuvanje, zaštitu, obradbu i upotrebu arhivskoga gradiva.

Autorica nas upoznaje s činjenicom da su se arhivi razvili kao informacijska središta kako bi se organizirala uprava država, a u 20. stoljeću postali su otvoreniji javnosti i širim segmentima društva. Na to je utjecala modernizacija, razvoj tehnologije, društvene promjene, procesi globalizacije, financijski čimbenici, društveno osvješteniji korisnici i slični procesi. Arhivi su postali institucija s kulturnim, znanstvenim, upravnim i uslužnim područjima poslovanja i usluga zaduženi za čuvanje, zaštitu, obradbu i upotrebu arhivskoga gradiva, prije svega iz područja državne i pravne uprave. Kada ovo spominjemo, ne smijemo zaboraviti značenje ostalih arhivskih ustanova, kao što su povijesna društva, knjižnice i muzeji, koji su, uz arhive, čuvari i promicatelji baštine, podrška uspješnom poslovanju, promicatelji ljudskih prava, odgovornosti vlasti, demokracije i drugih vrijednosti koje se navode u nastavku teksta. Nadalje, autorica čitateljima objašnjava pojmove "arhivi kao sredstva upravljanja", "pravni i društveni koncept arhiva" te spominje Opću deklaraciju o arhivima iz 2011. godine, kojom se prihvaćaju ranije spomenute vrijednosti pojedinoga društva te se objašnjavaju organizacijski, stručni, znanstveni, kulturno-prosvjetni i temeljni poslovi arhiva. Spominje se važnost interakcije i umreženosti arhiva i uprave, što je rezultiralo razvitkom teorije i prakse obradbe gradiva, pouzdanosti arhiva, transparentnošću, učinkovitošću, modernizacijom, suradnjom, dok su tehnološke i društvene promjene dovele do toga da arhivi imaju novu ulogu u digitalnom okruženju, a koje se izravno tiču raznih aspekata zaštite, obradbe i dostupnosti informacijskih izvora. Naime, danas se stvaraju analogni, elektronički i multimedijalni dokumenti kojima treba upravljati, pa to povlači i pitanja o zaštiti i

upravi informacija u medijima i upravljanje bazama podataka. Autorica podsjeća da je digitalna dostupnost izvora na medijima olakšala pristup informacijama, no s druge strane, za struku to predstavlja problem jer se pojavljuju pitanja vezana uz odabir gradiva za digitalizaciju, njihovu organizaciju, prezentaciju, dostupnost, što je odraz kompleksne prirode arhivskoga gradiva, ali i njegove kulturne i povijesne vrijednosti. Arhivsko gradivo dostupno korisnicima (strankama, klijentima, istraživačima) čine spisi, isprave, povelje, karte, rukopisi, fotografije i druge vrste izvornika koje spomenute osobe mogu rabiti privatno, službeno, za potrebe posla, za znanstvena istraživanja, za potrebe nastave, za objavljivanje ili u druge opravdane svrhe. Proces organizacije informacija u arhivima tekao je od razvoja obavijesnih pomagala do složenijih informacijskih sustava, u kojem će svatko doći do informacije koja ga zanima, da bi nakon toga tu istu informaciju mogao pretraživati, prosljeđivati i dijeliti. Tomu su pripomogli međunarodni standardi arhivističkoga opisa na internetu i razna obavijesna pomagala koja korisniku omogućuju dostupnost, točnost, dosljednost, kontekst i sadržaj u traženju informacija. Uz spomenute elemente opisa zapisa, u knjizi su dodane i tablice u skladu s ISAD(G) i ISAAR (CPF) normama, koje stručnjaci rabe prilikom arhivističkoga opisa, pa čitatelj može više saznati i o tome.

Nadalje, autorica nas upoznaje s europskom arhivskom mrežom i kontekstom koji obuhvaća stručni okvir, stručne trendove i projekte vezane uz suvremeno europsko okruženje. Tako čitatelji mogu čitati o međunarodnim arhivskim programima i projektima u okviru EU-zajednice, kao što su APEnet, APEx, European

Archives Portal i ENArC, u koje se Hrvatski državni arhiv aktivno uključio. Spomenutim projektima naglašava se suradnja među europskim arhivima i drugim baštinskim ustanovama, usmjerenost na mobilnost zaposlenih, objekata i interkulturalni dijalog, što je zapravo razmjena znanja i iskustava, razmjena dokumenata i informacija, razvoj komunikacije, suradnja, izgradnja zajedničkih mrežnih stranica, dostupnost digitalnih arhivskih zapisa, povezivanje i sl.

Poglavlje "Hrvatski arhivi i arhivska služba" približava čitateljima način organizacije i djelovanje arhivske službe u RH, njezin ustroj, govori o informacijskoj infrastrukturi u hrvatskim arhivima, strategiji razvoja e-uprave u Hrvatskoj i elektroničkim zapisima u hrvatskim arhivima te o MATRA projektu, koji ima za cilj reformu hrvatske arhivske službe. Navodi se kako sadašnju mrežu državnih arhiva čine Hrvatski državni arhiv, koji skrbi za gradivo središnjih državnih tijela važnih za RH, te 18 područnih državnih arhiva, koji su odgovorni za gradivo jedinica lokalne samouprave. Svi državni arhivi služe se u radu računalima, programima, licencama, aplikacijama i bazama podataka za stručne aktivnosti kako bi se potpuno razvila e-uprava u Hrvatskoj (preduvjet je digitalizacija). Tako je potkraj 2006. godine započeo razvoj nacionalne arhivske informacijske mreže ARHiNET-a, što je omogućilo standardizaciju rada arhiva u RH. Strategija planiranja razvoja te mreže uključuje preliminarno istraživanje, analizu poslovnih procesa, identifikaciju potreba, analizu postojećega stanja, oblikovanje sustava i njegovu evaluaciju te uvođenje, navodi autorica. Struktura ARHiNET-a sastoji se od korisničkoga dijela, koji je dostupan svim korisnicima, produkcijskoga dijela, koji čine opisi arhivskoga gradiva, stručnoga dijela, gdje se nalaze podaci koji služe kao pomoć u radu sa sustavom, i povijesnoga dijela, kao baze podataka u koju se upisuju sve promjene zapisa. Čitatelja se, nadalje, upoznaje s poslovnim procesima arhiva koje taj sustav obuhvaća, pa

se tako može više pročitati o obradbi i opisu gradiva, o nadzoru nad zaštitom gradiva izvan arhiva, o upotrebi gradiva i drugim značajkama. Naime, u poslovne procese arhivskih ustanova ulaze i poslovi vezani uz opis raznih vrsta gradiva, vođenje inventara, evidencija zaštitnoga snimanja i digitalizacije, dokumentiranje ostalih aktivnosti arhiva i sl. Zapisi u ARHiNET-u međusobno su povezani entiteti: arhivsko gradivo, stvaratelji i posjednici koji čine bazu podataka u koju se upisuje arhivsko gradivo koje se potom opisuje i povezuje s ostalim entitetima kao što su posebne zbirke, posjednici, matične knjige, obavijesna pomagala, literatura i bibliografija. U knjizi su prikazani hodoگرامi kreiranja zapisa s aspekta arhivskoga gradiva, stvaratelja, posjednika, posebnih vrsta gradiva i matične knjige koji čitatelja vizualno približavaju tematici. Uz spomenuto, ovaj arhivski sustav provodi stručne nadzore nad zaštitom gradiva izvan arhiva, koji mogu biti redoviti, kontrolni ili izvanredni. Korisnicima je važna upotreba gradiva unutar sustava ARHiNET, pa je taj proces definiran kroz internu posudbu, kojom se koriste zaposlenici ustanove, i vanjsku posudbu, kojom se u čitaonici služe registrirani korisnici arhiva, o čemu se vodi evidencija u obliku prijavnice za upotrebu gradiva, zahtjevnice za upotrebu, dnevnika čitaonice i evidencije upotrijebljenoga gradiva. Kako je spomenuto, ARHiNET je nacionalni integrirani sustav podataka o arhivskom gradivu koji omogućuje sigurnu pohranu i nadzor nad gradivom te dostupnost gradiva korisnicima. Razvija se u daljnjim mogućnostima računalnoga informacijskog sustava u integriranju, selekcioniranju i unapređivanju elemenata opisa, tako da se tu javlja mogućnost primjene arhivističkih stan-

darda i međunarodnih normi arhivističkoga opisa, od kojih smo neke već spomenuli. Naime, norme utvrđuju opća pravila primjenjiva za opis arhivskih zapisa, a autorica nas upoznaje s normama ISAD(G), ISAAR(CPF), ISDIAH, ISDE, što je potkrijepljeno shemama i tablicama za opis arhivskoga fonda. Sigurnost digitalnih sadržaja važna je stavka na koju autorica podsjeća čitatelje te piše o sustavu zaštite i upravljanja digitalnim preslikama, o pohranjivanju digitalnoga sadržaja, što dovodi do nadzora i zaštite gradiva koja se očituje u jasnoj vidljivosti vodenoga žiga, praćenju eventualnih zlouporaba, bilježenju svih promjena u bazi podataka i dr. Time su osigurani procesi dohvata, obradbe i prezentacije podataka, a ako se pojavi neki sigurnosni rizik, pristupa se mjerama zaštite. Posljednje poglavlje u knjizi "E-arhiv" bavi se arhivima i elektroničkim zapisima i konceptom e-arhiva, pa možemo saznati više o upravljanju elektroničkim zapisima i njihovoj zaštiti te dostupnosti, a čitatelje se upoznaje i s općenitim značajkama razvijanja sustava e-arhiva u RH. Tema vezana uz e-arhiv aktualna je jer će ubuduće arhivi trebati zbrinuti sve veći broj elektroničkih zapisa, pa se u Hrvatskoj planira i koncept e-arhiva koji bi trebao zaživjeti. To znači da se planira osigurati hardverska i softverska oprema, izobrazba stručnih djelatnika, izradba smjernica za zaštitu i preuzimanje gradiva, predlaganje propisa vezanih uz spomenute aktivnosti i drugo. E-arhiv je dio ARHiNET-a, navodi se na početku ovoga poglavlja, a bavi se virtualnim arhivima i gradivima kojima upravlja te vodi brigu o sadržaju, strukturi, kontekstu i obliku arhivskoga gradiva. Suvremeni društveni i tehnološki procesi te brzina promjene informacijske tehnologije doveli su do toga da se u državnim arhivima vidi porast svijesti o potrebi zaštite elektroničnih zapisa, pa se oni prenose u papirnati ispis ili mikrofilm, stvaraju se arhivski formati podataka, pohranjuju se na fizičke medije za pohranu ili u suvremene formate zapisa. To pridonosi njihovu očuvanju, integritetu, čitljivosti i

iskoristivosti, a ujedno se nastoje prevladati rizici tehnološkoga zastarijevanja pohranjenih spisa i daje im se mogućnost ponovne upotrebe, dugoročnost i interpretabilnost, kako se navodi u tekstu. Na kraju autorica navodi opsežan popis literature kojom se služila u pisanju ove knjige te priloge u obliku primjera opisa arhivskoga fonda prema međunarodnim standardima. Autorica je približila arhivsku djelatnost svim zainteresiranim čitateljima koji bi željeli saznati više o arhivskoj djelatnosti u RH, njome se u svojem radu mogu služiti i stručnjaci te članovi akademske zajednice, nastavnici za potrebe nastave, a prosječnom čitatelju može biti zanimljiva jer se govori o arhivima s povijesnoga aspekta, djelatnost arhiva opisuje se na način razumljiv nestručnjacima, spominju se suvremena gibanja na području arhivistike, projekti, uključivanje u europske tokove i daljnja planiranja u razvoju arhivske djelatnosti u Hrvatskoj.

Snježana Kovačević